

LENKA KUKUROVÁ

**Pavína Fichta Čierna and Claude Johann Čierny – As Punishment, 2020,
a series of larger-than-life color photos**

FEM POSITIVE

Annotation

In the permanent feature of the Profil magazine we introduce various forms of feminist and gender-oriented artworks of domestic artists with the ambition to create a collection of artworks, which we would also like to release in the form of a book, thus offering readers reliable navigation in the territory of gender-specific art. Staring out from the already existing rich archive of the magazine, we have decided that it will consist of at least a hundred feminist works and, if we exceed this limit, that will only be further proof that, even though feminism is not a mainstream art in Slovakia, the feminist discourse, which is received by the majority of the population with embarrassment, has significantly changed the mindset of many artists and, via their artworks, also that of a large part of exhibition visitors. The current article that Lenka Kukurová has contributed to the Profil is an interpretation of a work by Pavína Fichta Čierna and Claude Johann Čierny – *As Punishment* (2020) – whose theme is transgender and draws attention to the pressure that trans people feel from society. Pavína Fichta Čierna and Claude Johann Čierny express themselves not with the distance of disinterested observers, as the theme touches them very personally. The project is their shared work, in which they present both as an artistic duo and as a trans child and mother. The autobiographical dimension is a powerful aspect of the project, which was created for a public space at the Prague gallery Artwall.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD is a curator, art critic and activist. She is devoted to the examination of political arts and artistic activism. She has organised several extensive group exhibitions focusing on current societal topics such as: the refugee issue (Kunsthalle Bratislava, Galerie NTK Prague), criticism of the practice of taking away children from Roma families (Ministry of Culture, Prague), the theme of national identity (Honorary Consulate of the SR, Leipzig, Germany). She cooperates with non-profit organizations specialising on human rights and ecology. Since 2013, she has worked as co-curator of the Prague Artwall Gallery, which is located in a public area and specializes in political art. In 2017, she collaborated with the National Gallery in Prague on the program related to the exhibition of Ai Weiwei *Law of the Journey*. She lives in Germany.
kukurova@seznam.cz

ZA TREST

LENKA KUKUROVÁ

**Pavína Fichta Čierna a Claude Johann Čierny – Za trest, 2020,
séria farebných fotografií v nadživotnej veľkosti**

FEM POZITÍV

Anotácia

V stálej rubrike časopisu Profil predstavujeme rôzne polohy feministickej a rodovo orientovanej tvorby domácich autoriek a autorov s ambíciou vytvoriť kolekciu feministických diel, ktorú by sme radi vydali aj v knižnej podobe, a ponúkli tak čitateľkám a čitateľom spoľahlivú navigáciu v teritóriu rodovo špecifickej tvorby. Vychádzajúc z už existujúceho bohatého archívu časopisu sme sa rozhodli, že ju bude tvoriť minimálne sto feministických diel, a ak túto hranicu prekročíme, bude to len ďalší dôkaz, že hoci feminizmus nie je na Slovensku hlavným prúdom umenia,

§ Nechaj
o sebe
rozhodovať
druhých!

feministický diskurz, väčšinou populáciou zvyčajne prijímaný rozpačito, významným spôsobom zmenil myslenie mnohých umelkyní a umelcov a prostredníctvom ich tvorby i veľkej časti návštevníčok a návštevníkov výstav. Aktuálnym príspevkom, ktorý pre časopis Profil napísala Lenka Kukurová, je interpretácia diela Pavlíny Fichta Čiernej a Clauda Johanna Čierneho *Za trest* (2020), ktoré tematizuje transrodovosť a upozorňuje na tlak, ktorý trans ľudia pociťujú zo strany spoločnosti. Pavlína Fichta Čierna a Claude Johann Čierny sa k tejto problematike nevyjadrujú s odstupom ako nezainteresovaní pozorovatelia, téma sa ich dotýka bytostne. Projekt je ich spoločným dielom, v ktorom vystupujú ako autorská umelecká dvojica a zároveň ako trans dieťa a jeho matka. Autobiografický rozmer je veľmi silnou zložkou tohto projektu, ktorý bol vytvorený do verejného priestoru, pre pražskú galériu Artwall.¹

Fotografie Pavlíny Fichta Čiernej zachytávajú telo mladého muža v rozličných pozíciách: ležiaceho na chrbte s kolenami pritiaiahnutými k hrudníku, schúleného do kľbka, ležiaceho na zemi s prekríženými rukami a nohami a odvrátenou tvárou alebo s hlavou v dlaniach. Mladý muž s polodlhými vlasmi je do pásu nahý, oblečené má len krátke džínsy. Na jednej z fotografií sú pri bližšom pohľade badateľné jazvy na jeho hrudníku. Význam fotografiám dodávajú expresívne nápisy doplnené symbolom paragrafu, napríklad: „Daj sa vykastrovať!“, „Buď hetero!“, „Buď Anna, aj keď si Milan!“

Trans téma ako autobiografia

Tému transrodovosti verejnosť pozná najmä v podobe písmena T v skratke LGBTI, ale bližšie povedomie je stále nedostatočné. Transrodovosť u nás nie je súčasťou vyučovacích osnov a vzdelávaciu úlohu tak preberajú najmä médiá alebo neziskové organizácie², ktoré ju približujú takto: „Trans ľudia alebo transrodoví ľudia sú osoby, ktoré sa nestotožňujú s pohlavím/rodom, ktorý im bol pripísaný pri narodení. Táto skúsenosť je u každého človeka jedinečná. Môže si byť toho vedomý už od raného detstva, alebo svoje pocity takýmto spôsobom vyhodnotí až neskôr, v puberte či v dospelosti.“³

Väčšinová spoločnosť odvodzuje rodovú identitu jednotlivca spravidla od primárnych pohlavných znakov, ale táto predstava je mylná. Poradňa zameraná na pomoc trans ľuďom vysvetľuje tento problém jednoducho a zrozumiteľne: „Rodová identita sa vzťahuje na hlboko pociťovanú schopnosť každého človeka vnútorne a individuálne prežívať rod (mužský, ženský, ani jeden alebo niekde medzi nimi), ktorý môže, ale nemusí zodpovedať biologickému pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, resp. rodu, ktorý mu bol pripísaný pri narodení v rodnom liste... Ak je biologické pohlavie v súlade s vnútorným pociťovaním, t. j. narodil som sa ako muž a cítim sa ako muž, hovoríme o cisrodovom človeku. Ak biologické pohlavie nie je v súlade s vnútorným pociťovaním, t. j. narodil som sa ako muž, ale cítim sa ako žena (alebo naopak), hovoríme o transrodovom človeku. Ak sa ľudia vnútorne necítia byť ani mužom, ani ženou bez ohľadu na biologické pohlavie, hovoríme o rodovo nebinárnych ľuďoch.“⁴

Pavlína Fichta Čierna a Claude Johann Čierny sa k problematike transrodovosti nevyjadrujú v umeleckých dielach s odstupom ako nezainteresovaní pozorovatelia, téma sa ich dotýka

¹ Viac informácií o výstave a sprievodnom podujatí vrátane rozhovorov je k dispozícii na webovej stránke galérie Artwall: <https://www.artwallgallery.cz/cs/vystava/pavlina-fichta-cierna-spoluprace-claude-johann-cierny-za-trest>.

² Na Slovensku napríklad organizácie TransFúzia a Iniciatíva Inakosť, v Českej republike napríklad Trans*parent.

³ Dostupné na: <http://www.transfuzia.org/pre-siroku-verejnost>. V minulosti sa na označenie tejto problematiky používal pojem transsexualita, ktorý je menej vhodný.

⁴ Dostupné na: <https://inporadna.sk/otazky-a-odpovede.html>.

bytostne. Výstava *Za trest* je ich spoločným dielom, v ktorom hovoria o téme ako autorská umelecká dvojica a zároveň ako trans dieťa a jeho matka. Autobiografický rozmer je veľmi silnou zložkou umeleckého projektu. Hlas trans ľudí a ich blízkych je totiž veľmi často v spoločnosti umlčaný. Využitie vlastného tela a príbehu je známkou odvahy, ktorá môže napomôcť zviditeľneniu témy a môže podporiť ostatných. Výstava sa umiestnením do verejného priestoru v podobe veľkorozmerných panelov s fotkami v nadživotnej veľkosti stala aktivistickým gestom. Počas jej trvania bol zverejnený aj manifest, ktorým sa Pavlína Fichta Čierna obracia na rodičov transrodových detí, snaží sa narúšať spoločenské predsudky a zároveň dodať rodinám odvalu.⁵

Nápisy na paneloch sprevádzajúce jednotlivé fotografie a slovo trest v názve výstavy odkazujú na tlak vyvíjaný na trans ľudí, ktorý zvyčajne prerastá do ponižovania a šikany. Často je prítomný všade naokolo: v rodine, škole, práci, ale aj v represívnom prístupe štátu. Celospoločenský rozmer diskriminácie trans ľudí naznačuje v dielach znak paragrafu, ktorý uvádza jednotlivé príkazy. Poveľky ako „Klam všetkým naokolo!“ alebo „Nechaj o sebe rozhodovať druhých!“ však môžu odkazovať aj na nátlak rodičov na deti, nie je jednoznačné, od koho príkazy v skutočnosti prichádzajú. Dielo tak vypovedá aj o tom, že tlaku spoločnosti sa často podriaďujú i rodičia trans detí, ktorí im upierajú právo rozhodovať o vlastnom tele a identite.

Schúlené telo mladého muža na fotografiách je vystavené symbolickým útokom, no môže ísť aj o vnútorné dilemy a utrpenie. Trans ľudia v dôsledku neakceptovania často trpia pocitmi viny, nedostatočnosti alebo neporozumenia, ktoré môžu vyústiť do depresii. Autorská dvojica však vo výstave prináša aj emancipačný moment: na jednom zo záberov sa Johann obracia priamo na diváka a pozerá sa do objektívu. Spoluautor výstavy sa stáva podľa jeho vlastných slov „doslova tvárou/telom boja proti diskriminácii“⁶.

Výstava *Za trest* nebola prvým umeleckým projektom, v ktorom sa Pavlína Fichta Čierna zaoberala témou transrodovosti. V roku 2018 vytvorila umelecké video s názvom *Transfokácia po zatienení*. Vystupuje v ňom aktivistka a psychologička Romina Kollárik. Romina je nebinárna, jej identita nezodpovedá tomu, čo by ľudia na základe telesnosti očakávali. Sedí v kresle a jej rozprávanie je osobnou spoveďou. V sérii krátkych privátnych príbehov od detstva až do dospelosti približuje ťažkosti, s ktorými sa ako nebinárna osoba stretávala. Video je komponované v duchu predošlých videí Fichta Čiernej (napríklad *Dáma v modrom*, 2005), je založené na empatickom prístupe a členené na tematické obrazy. Jeho vyznenie je zároveň veľmi oslobodzujúce, keďže netolerancia okolia priviedla Rominu k aktivizmu. Pred vyše desiatimi rokmi založila organizáciu TransFúzia a podieľala sa aj na vzniku bratislavského pochodu Dúhový Pride. Romina spolu s Christíanom Havlíčkom svojou angažovanosťou pomohli Pavlíne a jej synovi Johannovi zorientovať sa v problematike a poskytli im množstvo praktických rád.

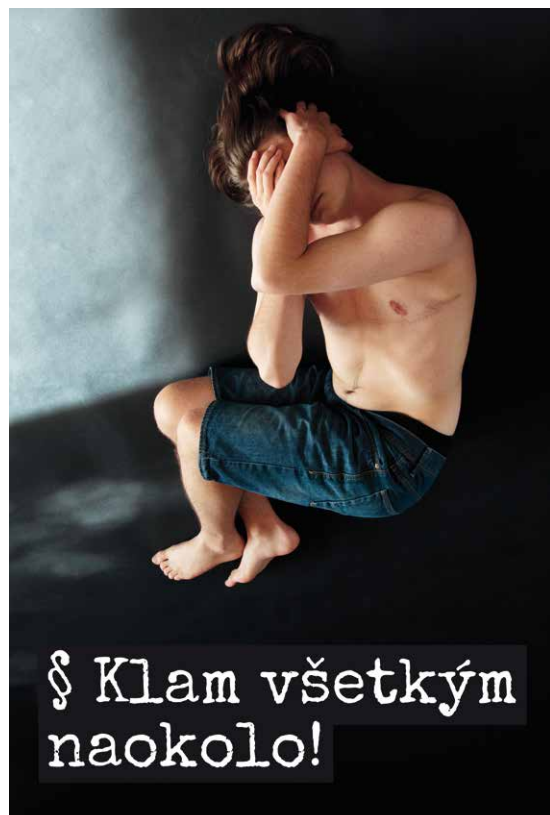
Pavlína Fichta Čierna tiež prešla procesom transformovania strachu na aktívny prístup. Prežívanie trans témy v osobnom aj umeleckom živote ju posunulo až k aktivistickému vystúpeniu v podobe manifestu a tiež k účasti na verejných diskusiách. Tento proces popisuje nasledovne: „Môj pôvodný popud ku vzniku projektu bol vlastne strach o dieťa. Keď sa mi Johann zveril, otvorila sa predo mnou, obrazne povedané, priepasť, ktorá mi nahnala strach, že má fungovať práve v tejto spoločnosti. Mnohým sa zdajú takéto vyjadrenia prehnané, spravidla ľuďom, ktorí o každodennosti transrodových ľudí takmer nič nevedia... Je na pováženie, že o zásadných

⁵ Manifest Matky trans detí, spojte sa! Dostupné na: <https://www.artwallgallery.cz/sites/default/files/exhibition/downloads/2021-01/manifest%20Matky%20trans%20deti%20spojte%20se%21.pdf>.

⁶ Tlačová správa k výstave. Dostupné na: https://www.artwallgallery.cz/sites/default/files/exhibition/downloads/2020-10/TZ%20PFcierna_Za%20trest.pdf.

§ Bud'
Anna,
aj keď'
si Milan!

Pavína Fichta Čierna a Claude Johann Čierny – Za trest, 2020, séria farebných fotografií v nadživotnej veľkosti.
Všetky foto: Pavína Fichta Čierna

MATKY TRANSRODOVÝCH DETÍ, SPOJTE SA!

Nebudeme ticho a nebudeme sa báť!

Budeme svoje dieťa brániť za všetkých okolností!

Nebudeme klamať o identite nášho dieťaťa všetkým naokolo!

Nedovolíme, aby naše dieťa bolo izolované!

Nedovolíme, aby bolo naše dieťa Milan, aj keď je Anna!

Nedovolíme, aby o osude nášho dieťaťa rozhodovali druhí! Naše dieťa môže o sebe rozhodovať samo!

Neobetujeme šťastie svojho dieťaťa kvôli konformite!

Odmietame normatívne rodové stereotypy! Nebudeme sa riadiť diskriminačnými normami spoločnosti!

Nedovolíme, aby sa z nášho zdravého dieťaťa stal pacient!

Požadujeme zmenu prístupu zdravotníckeho systému a prijatie progresívnych európskych noriem!

Nechceme, aby boli našim deťom vnucované operácie!

Žiadame odstránenie patologizujúcich psychoterapeutických klasifikácií a zbytočnej byrokracie!

Nedovolíme, aby boli naše deti diskriminované! Vyžadujeme dodržiavanie ľudských práv!

Požadujeme odstránenie všetkých foriem sociálnej a ekonomickej nerovnosti voči trans ľuďom!

Požadujeme reformu vzdelávania o problematike LGBT! Požadujeme informovanú inklúziu v školách, v zamestnaní a v celej spoločnosti!

Nedovolíme, aby bolo naše dieťa terčom a jeho situácia zneužívaná ako politický prostriedok na dosiahnutie moci!

Nedovolíme, aby pravicový extrémizmus vymazal identitu trans ľudí z verejného priestoru!

Nedovolíme, aby sa naše deti stali neviditeľnými!

veciach, dôležitých pre šťastný a vyrovnaný život mladých transrodových ľudí, nerozhodujú súčasne aj iní transrodoví ľudia. Zatiaľ rozhodujú iba tí, ktorí majú byrokratickú či politickú moc a často v ničom neprestúpili hranice konformity. Viem, že jeden takýto projekt nezmení sám o sebe nič v legislatíve, ale tým, že provokatívnym spôsobom vstupuje aj do vedomia rodičov a ľudí blízkych transrodovým deťom, verím, že naberú sebedomie pri riešení problémov ich života a postupne sa vytvorí prirodzený a mohutnejší tlak na nevyhnutné systémové zmeny.⁷

Na slovenskej výtvarnej scéne je spojenie osobného príbehu a trans problematiky neobvyklé, táto téma zatiaľ takmer absentuje. Otázka prekročenia alebo popretia dichotómie dvoch pohľadov sa v minulosti objavila v niektorých dielach Anny Daučíkovej. V Českej republike sa témou zaoberá napríklad Lenka Klodová v diele *Transpanáčik* (2011), čo je didaktická hračka, ktorej jednotlivé prvky sú časťami štylizovaného nahého ľudského tela, pričom dieťa môže vytvoriť človeka s kombináciou mužských a ženských častí. Téma sa pred časom venovali aj skupinové aktivistické výstavy s názvom *Transgender me* v Prahe: 2011 Galerie NoD, 2012 Galerie Dox a 2013 Galerie NTK. Malý výskyt témy v umení len odzrkadľuje skutočnosť, že zatiaľ sa nachádza na okraji verejnej diskusie.

Situácia týkajúca sa postavenia trans ľudí a organizácií, ktoré sa tejto problematike venujú na Slovensku, nebola nikdy dobrá, no ešte sa zhoršila s príchodom konzervatívnych politikov a političiek do vlády v roku 2020. V nepriateľsky nastavenej spoločenskej klíme je príbehovosť v dielach Pavlíny Fichta Čiernej veľmi výrazným umeleckým prostriedkom, ktorý zanecháva v divákoch silný dojem. Spoznanie osudu konkrétnych ľudí má potenciál meniť ich názory a otvárať cestu k tolerantnejšej spoločnosti. Umenie je jedným z účinných nástrojov scitlivovania verejnosti a v prepojení s aktivizmom môže dosiahnuť aj konkrétne spoločenské zmeny.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD., je kurátorka, umelecká kritička a aktivistka. Venuje sa skúmaniu politického umenia a umeleckého aktivizmu. Organizovala niekoľko rozsiahlych skupinových výstav orientovaných na aktuálne spoločenské témy, ako napríklad utečenecká kríza (Kunsthalle Bratislava; Galerie NTK, Praha), kritika praxe odoberania detí z rómskych rodín (Ministerstvo kultúry, Praha), národná identita (Honorárny konzulát SR, Lipsko). Spolupracuje s neziskovými organizáciami zameranými na ľudské práva a ekológiu. Od roku 2013 pôsobí ako spolukurátorka pražskej Galerie Artwall, ktorá je umiestnená vo verejnom priestore a špecializuje sa na politické umenie. V roku 2017 spolupracovala s Národnou galériou v Prahe na programe k výstave *Aj Wej-weja Zákon cesty*. Žije v Nemecku.
kukurova@seznam.cz

⁷ Lenka Kukurová v rozhovore s Pavlína Fichta Čiernou. In *Glosolália*, 2/2021, dosiaľ nepublikované.